

สรุปบทความของช่วงฟ่าน
เรื่อง การวิเคราะห์ตัวตนและทางเลือกในมุมมองเชิงจริยธรรม
ของตัวละครในนวนิยาย “ข้างหลังภาพ” ของศรีบูรพา

ณฐ บุญนาธีรโชติ*

บทคัดย่อ

ศรีบูรพาเป็นผู้สร้างวรรณกรรมสมัยใหม่ของไทย ผลงานโดดเด่นเรื่อง **ข้างหลังภาพ** ของศรีบูรพา มีโครงสร้างทางจริยธรรมปรากฏอย่างชัดเจน เห็นได้จากบทบาทของคุณหญิงกิริติ นางเอกของนวนิยาย ผู้แบกรับภาระทางจริยธรรมอย่างไม่รู้ตัวอยู่หลายครั้ง อันเนื่องมาจากอัตลักษณ์ทางจริยธรรมของเธอซึ่งอยู่ผิดที่ การตัดสินใจทางจริยธรรมของเธอที่เกิดขึ้นในสภาพแวดล้อมทางจริยธรรมในขณะนั้นดูไม่เข้าท่าแต่อย่างใด และนำไปสู่โศกนาฏกรรมของความรักและการสมรส ด้วยเหตุนี้ ผู้เขียนจึงมุ่งเสนอข้อคัดค้านเพื่อต่อต้านมุมมองทางจริยธรรมของระบอบศักดินา ที่ได้บิดเบือนธรรมชาติมนุษย์ในนวนิยายเรื่องนี้ ศรีบูรพาได้ร้องขอจริยธรรมด้านความรักและการสมรสที่ขึ้นอยู่กับความเป็นจริงของธรรมชาติมนุษย์และพื้นฐานที่สมเหตุสมผล ดังนั้น ศรีบูรพาจึงเน้นลักษณะเฉพาะในการบ่มเพาะพื้นฐานทางจริยธรรมไว้ในนวนิยายเรื่องนี้

คำสำคัญ: ศรีบูรพา, อัตลักษณ์ทางจริยธรรม, ภาระทางจริยธรรม, วรรณกรรมสมัยใหม่ของไทย, **ข้างหลังภาพ**

ศรีบูรพา เป็นนามปากกาของ กุหลาบ สายประดิษฐ์ ผู้บุกเบิกวรรณกรรมไทยสมัยใหม่ และมีบทบาทต่อการพัฒนาแวดวงวรรณกรรมไทยอย่างมากมาย อาจกล่าวได้ว่า ศรีบูรพา คือ หลู่ฮวินแห่งเมืองไทย หลู่ฮวินเป็นนามปากกาของโจวจางโซ่ว นักเขียนชาวจีนที่สำคัญคนหนึ่งของคริสต์ศตวรรษที่ 20 โดยมากเขียนวรรณคดีจีนสมัยใหม่ รวมทั้งวรรณกรรมคลาสสิกจีน **ข้างหลังภาพ** เป็นผลงานอันโดดเด่นของศรีบูรพา ที่ชาวไทยรู้จักกันดี เป็นสัญลักษณ์ของการพัฒนาวรรณกรรมสมัยใหม่ในประเทศไทยและภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ สำหรับบทประพันธ์เรื่องนี้ นักวิพากษ์วรรณกรรมทั้งชาวจีนและชาวต่างชาติมักตีความจากมุมมองทางประวัติศาสตร์และสังคม ต่างมีความเห็นว่า นวนิยายเรื่องนี้บรรยายโศกนาฏกรรมความรัก ผ่านชีวิตของหม่อมราชวงศ์หญิงกิริติผู้สูงศักดิ์ แสดงถึงการต่อต้านระบอบศักดินา นักวิชาการบางท่านได้วิเคราะห์ภาพลักษณ์ของคุณหญิงกิริติจากมุมมองของสตรีนิยม และมีความเห็นว่าโศกนาฏกรรมของคุณหญิงกิริติเป็นความเศร้าโศกของสตรี ส่วนการวิเคราะห์ทางจิตวิทยามีข้อสรุปว่า ความหลงตัวเอง และความซับซ้อนทางอารมณ์ของตัวละครเอกหญิงชายเป็นต้นกำเนิดของโศกนาฏกรรมรักครั้งนี้ หรือมุมมองทางภาษาอาจคิดว่าข้อจำกัดทางการสื่อสารของตัวละครเอกหญิงชายเป็นสาเหตุหลักของโศกนาฏกรรมรักนี้ การศึกษาวิจัยเหล่านี้มีความสำคัญต่อการตีความนวนิยาย **ข้างหลังภาพ** อย่างไรก็ตาม ในฐานะที่ศรีบูรพาเป็นหนึ่งในนักเขียนที่

*อาจารย์ประจำหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาจีน มหาวิทยาลัยรังสิต

สำคัญของแวดวงวรรณกรรมไทยสมัยใหม่ ในประเทศจีนยังมีผู้วิจารณ์งานของเขาไม่มาก แม้ว่านวนิยายเรื่องนี้ได้แปลเป็นภาษาจีนตั้งแต่ พ.ศ. 2525 แต่มีงานวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้เพียง 5 บทความเท่านั้น งานวิจัยเหล่านี้วิเคราะห์ตัวตนและทางเลือกในมุมมองเชิงจริยธรรม สรุปได้เป็น 3 หัวข้อ ดังนี้

1. การกดขี่ของมนุษย์ โศกนาฏกรรมทางจริยธรรมภายใต้ระบอบศักดินา

ในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมา เนี่ยเจินเจาได้สร้างทฤษฎีการวิจารณ์จริยธรรมในวรรณกรรมขึ้นในแวดวงการศึกษาวรรณกรรมสมัยใหม่ของจีน ซึ่งไม่ใช่เรื่องง่าย เพราะมีทฤษฎีการวิจารณ์วรรณกรรมตะวันตกครอบงำนักเขียนในประเทศจีนเป็นเวลานาน ส่วนทฤษฎีการวิจารณ์จริยธรรมในวรรณกรรมในแวดวงวรรณกรรมไทยก็ยังไม่ปรากฏ หากจะตีความบทประพันธ์นี้ผ่านทฤษฎีการวิจารณ์จริยธรรม พบได้ว่าโศกนาฏกรรมของคุณหญิงกิริติเกิดจากความคลาดเคลื่อนของอัตลักษณ์ทางจริยธรรม รวมถึงประเด็นขัดแย้งทางจริยธรรม

เนี่ยเจินเจา รองประธานสมาคมวิชาการวิพากษ์เชิงจริยธรรมวรรณนานาชาติ ซึ่งปัจจุบันรับตำแหน่งศาสตราจารย์ประจำคณะภาษาต่างประเทศ มหาวิทยาลัยเจ้อเจียง ได้กล่าวว่า “ในวรรณกรรม การเกิดขึ้นของปัญหาทางจริยธรรมมักจะเกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์ทางจริยธรรม” ดังนั้น การวิเคราะห์โครงสร้างหลักทางจริยธรรมของบทประพันธ์ **ข้างหลังภาพ** ควรเริ่มที่ตัวเอกของเรื่องคือ คุณหญิงกิริติ ในบทประพันธ์เรื่องนี้ คุณหญิงกิริติ ได้ผ่านการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ทางจริยธรรมถึง 3 ครั้ง ตำแหน่งที่ผิดพลาดของอัตลักษณ์ทางจริยธรรมทำให้คุณหญิงกิริติตกอยู่ในภาวะกลืนไม่เข้าคายไม่ออก และไม่อาจเลือกที่จะไม่กระทำการที่สร้างความเจ็บปวดทางจิตใจ และไม่สามารถหลุดพ้นจากชะตาชีวิตที่ถูกกำหนดโดยสภาพแวดล้อมทางสังคมในขณะนั้นได้

สตรีผู้สูงศักดิ์ เป็นอัตลักษณ์ทางจริยธรรมอันดับแรกของคุณหญิงกิริติ ผู้ถือกำเนิดในครอบครัวชนชั้นสูง บิดาต้องการให้สืบทอดเชื้อสายราชสกุล จึงไม่ยอมให้คุณหญิงกิริติได้มีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลธรรมดาในชีวิตของเธอจึงวนเวียนอยู่แต่ภายในวัง คุณหญิงกิริติได้ฝังชีวิตวัยสาวในสังคมปิดนี้ ไม่เพียงเพราะว่าได้รับการปลูกฝังจากระบบการศึกษาดั้งเดิม หรือความกตัญญู แต่เป็นเพราะความงามของเธอ

ในตอนแรกคุณหญิงกิริติยอมรับอัตลักษณ์ทางจริยธรรมของตน เพราะยังไม่เข้าใจชีวิตมากนัก ต่อมาเมื่อผ่านประสบการณ์ชีวิตมากขึ้นกลับรู้สึกว่ามีวิถีชีวิตของเธอไม่สอดคล้องกับบรรทัดฐานที่ไร้เดียงสา ยิ่งนานวันกลับรู้สึกวุ่นวายที่ต้องอยู่โดดเดี่ยว และไม่มีอะไรทำ เธอจึงเลือกเรียนศิลปะและอ่านหนังสือภาษาอังกฤษที่ได้รับจากอาจารย์ชาวตะวันตก ทำให้เธอเริ่มขบคิดถึงชีวิตของตน จึงต้องการตามหาความรักที่อยู่ในใจของตนมากขึ้น เมื่อน้องสาวทั้งสองแต่งงานออกไปยิ่งทำให้เธอรู้สึกเหงา มีความทุกข์และโดดเดี่ยวเพิ่มมากขึ้น การแต่งงานของน้องสาวทำให้เธอตระหนักถึงความสาวที่ค่อย ๆ ผ่านไป ถึงแม้ภายในใจจะโหยหาอิสรภาพและความรักเพียงใด ก็ยากจะหลุดพ้นจากอัตลักษณ์ทางจริยธรรมนี้ ไม่มีผู้ใดจะช่วยเหลือเธอได้ แม้ว่าอาจารย์ชาวตะวันตกจะพร่ำสอนเธอถึงเรื่องคุณธรรม การเป็นภรรยาและแม่ที่ดี เธอก็ทำได้เพียงเลือกปฏิบัติตามกฎทางจริยธรรมของสังคมในสมัยนั้น คือ กตัญญูต่อบิดา แต่ก็ไม่สามารถพยายามที่จะแสวงหาความรัก

นวนิยายกล่าวว่าคุณหญิงกิริติใช้เวลาในการเสริมความงาม นั่นไม่ใช่เพราะเธอรักสวยรักงาม แต่เพราะต้องการรักษาความงามแห่งวัยสาว เพื่อรอคอยความรักที่จะมาถึงในสักวัน สำหรับเธอแล้ว วัยสาวเป็นรากฐานสำหรับความรัก อีกทั้งค่านิยมทางสังคมสมัยนั้นคิดว่า หน้าที่ที่ยิ่งใหญ่ที่สุดสำหรับสตรีคือการตกแต่ง

โลกด้วยความงามของเธอเอง คุณหญิงกิริติคิดว่า หากสตรีสูญเสียความงาม ต่อให้มีคุณธรรมอันสูงส่งก็ถูกละเลย ครั้นแล้ววัยสาวก็ค่อย ๆ เลือนหายไป คุณหญิงกิริติในวัย 35 ยังคงมีชีวิตอยู่อย่างโดดเดี่ยวจากโลกภายนอก ไม่เห็นหนทางที่จะมีความรัก ผู้เขียนเผยแนวคิดต่อระบอบศักดินาที่ทำลายความงามของวัยสาว ผ่านชีวิตของตัวละครคุณหญิงกิริติ ที่ติดอยู่ในกรอบจริยธรรมของสังคมยุคนั้น

ภรรยาผู้สูงศักดิ์ เป็นอัตลักษณ์ทางจริยธรรมลำดับสองของคุณหญิงกิริติ เมื่อคุณหญิงกิริติในวัย 35 มีท่านเจ้าคุณวัยกว่า 50 ปี มาสู่ขอ เธอไม่ได้หวังทรัพย์สินเงินทองหรือยศถาบรรดาศักดิ์ การแต่งงานครั้งนี้ไม่ได้เป็นอย่างที่เธอคาดหวัง แม้ว่าชีวิตของเธอจะโดดเดี่ยวและดูน่าเบื่อ แต่เธอกระตือรือร้นอยากรู้จักโลกภายนอก ตลอดมา และปรารถนาจะได้แต่งงานกับชายที่อายุใกล้เคียงกัน ความสนใจคล้ายกัน ไม่ใช่ชายสูงวัยซีไรค์และน่าเบื่อจำเจ อย่างไรก็ตาม การแต่งงานกับท่านเจ้าคุณเป็นโอกาสเดียวที่คุณหญิงกิริติจะหลุดพ้นจากพันธนาการและความโดดเดี่ยว ถึงแม้คุณหญิงกิริติจะรู้สึกเสียใจและหมดหวัง แต่ในที่สุดเธอก็ตัดสินใจแต่งงานกับท่านเจ้าคุณ ไม่ใช่เพราะว่าเธอยอมรับชะตากรรมหรือสูญเสียศรัทธาจากความรัก แต่เพราะว่าการแต่งงานเป็นตัวเลือกเดียวที่จะทำได้ภายใต้กรอบทางจริยธรรมในเวลานั้น เพื่อเปลี่ยนแปลงชะตาชีวิตของตน เธอทราบดีว่า อัตลักษณ์ทางจริยธรรมของเธอไม่สามารถนำพาความสุขมาให้ได้ ภายใต้สภาพแวดล้อมทางสังคมขณะนั้น การรอคอยเรื่อยไปเท่ากับการปิดโอกาสตนเองไปตลอดชีวิต เธอจึงตัดสินใจแน่วแน่ที่จะทำลายอัตลักษณ์ทางจริยธรรม โดยการสละวัยสาวและความรักที่โหยหา เพื่อออกไปสัมผัสโลกภายนอก จึงสามารถทำความเข้าใจได้ว่าการที่คุณหญิงกิริติยอมรับการแต่งงานที่ปราศจากความรัก ไม่ใช่การละทิ้งอุดมคติเรื่องความรัก แต่เป็นเพราะต้องการแสวงหาอิสรภาพ

เนี่ยเงินจากคำว่า “เนื่องจากอัตลักษณ์เชื่อมโยงกับจริยธรรม การเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์จึงทำให้เกิดความสับสนทางจริยธรรม และก่อให้เกิดความขัดแย้ง” การเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ทางจริยธรรมของคุณหญิงกิริติ ในด้านหนึ่ง ก็เพื่อส่งเสริมอิสรภาพของคุณหญิงกิริติ ทำให้เธอได้ออกไปสัมผัสโลกภายนอก แต่กลับผูกมัดเธอไว้ด้วยคุณธรรมและหน้าที่ของภรรยา ทำให้จำกัดอิสรภาพในการเลือก ความรู้สึกของเธอทำให้เกิดความขัดแย้งทางจริยธรรมมากขึ้น เธอรู้ว่าท่านเจ้าคุณไม่ได้รักเธอ แต่ที่ขอแต่งงานนั้นก็เพื่อความเพลิดเพลินและความสงบสุขในบั้นปลายชีวิตเท่านั้น

คุณหญิงกิริติพยายามยอมรับอัตลักษณ์ทางจริยธรรมรูปแบบใหม่ของตน และเข้ากันได้กับสามีสูงวัยที่น่าเบื่อแต่จิตใจดี มั่นใจกับความสุขจากชีวิตสมรสแม้จะมีข้อจำกัด อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาจากลักษณะภายนอกของคุณหญิงกิริติ ไฟแห่งการแสวงหาความรักและความงามยังไม่มอดดับลง รากฐานความรักแห่งวัยสาวยังไม่สูญหาย จึงเป็นชะตาที่กำหนดให้ได้พบรักกับนพพร ตัวเอกชายในนวนิยาย เมื่อท่านเจ้าคุณได้พาคุณหญิงกิริติไปฮันนีมูนที่ประเทศญี่ปุ่น และขอให้นพพรซึ่งเป็นบุตรชายของเพื่อน ซึ่งกำลังเรียนอยู่ที่นั่นเป็นมัคคุเทศก์นำเที่ยว จึงนำพาให้ทั้งสองได้มาพบกัน

นพพร ซึ่งเป็นชายหนุ่มอายุ 22 ปี ได้ตกหลุมรักคุณหญิงกิริติทันทีเมื่อได้พบหน้า และไม่คาดคิดว่า คุณหญิงกิริติมีอายุมากกว่า 30 ปีแล้ว เมื่อพวกเขาได้พูดคุยกัน จึงเข้าใจกันและกันมากขึ้นเรื่อย ๆ สิ่งที่ทำให้พวกเขาใกล้ชิดกันคือบทสนทนาในหัวข้อเดียวกัน ทั้งสองต่างรักธรรมชาติและปรารถนาในความรักเหมือนกัน เมื่อแรกนั้นนพพรคิดว่าคุณหญิงกิริติเป็นหญิงสาวที่นิ่งเฉยและเคร่งครัด ต่อมาจึงค่อย ๆ ค้นพบว่า เธอเป็นหญิง

สาวที่ไร้เดียงสา กระตือรือร้น และอยากรู้เกี่ยวกับโลก ทศนคติของพวกเขามักตรงกันเสมอ ทั้งสองเกลียดความรักอันว่างเปล่าที่ไร้ซึ่งสถานะ ประารถความรักแท้จริง ดังนั้น นอกจากลักษณะภายนอกแล้ว เสียงสะท้อนทางจริยธรรมยังเป็นรากฐานแห่งความรักที่เกิดขึ้นระหว่างทั้งสอง นพพรพบว่าคุณหญิงกิริติไม่เพียงมีรูปลักษณ์ที่ต้องตา แต่ยังมีสุภาพอ่อนโยนและเฉลียวฉลาด นั่นทำให้นพพรยิ่งตกหลุมรักคุณหญิงกิริติมากขึ้น แต่ในใจก็ยังมี ความกังขาเรื่องเหตุผลที่คุณหญิงกิริติแต่งงานกับชายที่อายุต่างกันมากอย่างท่านเจ้าคุณ และหวังจะให้เธอ คลายความสงสัยนี้ ที่นพพรเพียรถามความจริงเพื่อต้องการรับรู้ความรู้สึกที่แท้จริงของคุณหญิง ในที่สุดคุณหญิงกิริติก็เปิดใจให้นพพร ขณะที่ไปเที่ยวภูเขาเขาไม้ตาเกะ เธอเล่าเรื่องราวในวัยเยาว์ที่โดดเดี่ยวจนถึงชีวิตแต่งงานที่ปราศจากความรัก สำหรับนพพรแล้ว เมื่อรู้ว่าคุณหญิงกิริติไม่ได้รักสามี ปมทางจริยธรรมได้คลายออก ความรักที่ร้อนแรงทำให้นพพรขาดสติ จมพิตคุณหญิงกิริติ สารภาพรักกับเธอ และปรารถนาจะให้เธอตอบสนอง

คุณหญิงกิริติในฐานะภรรยาผู้สูงศักดิ์ ตกสู่ภาวะแห่งความขัดแย้งทางจริยธรรมเนื่องจากอัตลักษณ์ทางจริยธรรมแบบใหม่นี้ แม้ในใจจะรักนพพรและเป็นความรักที่รอคอยมาถึง 35 ปี แต่กลับไม่สามารถสลักหนีจากความรับผิดชอบทางจริยธรรมสำหรับหญิงสาวที่แต่งงานแล้วได้ ทางเลือกด้านจริยธรรมของเธอคือปฏิเสธที่จะพัฒนาความรักกับนพพร ไม่ยอมรับรู้ความรู้สึกที่แท้จริงที่มีต่อเขา ทั้งยังขอร้องนพพรว่าอย่าทำผิด ให้เผชิญกับความจริง และลืมเธอเสีย นพพรไม่ได้รับความรักจากคุณหญิงกิริติ จนแม้วันที่สุดท้ายที่เข้าคุณและคุณหญิงกิริติเดินทางกลับไทย นพพรเรียนอยู่ที่ญี่ปุ่นต่อไปอีก 6 ปี ขณะที่คุณหญิงกิริติยังคงอยู่ในกรงแห่งชีวิตแต่งงานที่ปราศจากความรัก

นักวิชาการทั้งไทยและจีนที่วิเคราะห์ภาพลักษณ์ของคุณหญิงกิริติ ต่างมีความเห็นว่าคุณหญิงกิริติ สลักหนีความจริงและซื่อสัตย์ ไม่กล้าฝ่าฝืนกรอบของจริยธรรมภายใต้ระบอบศักดินา ไม่กล้าแสดงความรู้สึกที่แท้จริงของตนเอง และนี่คือสาเหตุหลักที่นำมาซึ่งโศกนาฏกรรมความรักของคุณหญิงกิริติ และนี่คือการวิพากษ์ตัวละครตามสภาพแวดล้อมทางจริยธรรมในสังคมสมัยนั้น

การวิพากษ์ทางจริยธรรมในวรรณกรรมคือแนวคิดทางประวัติศาสตร์นิยม หลักสำคัญคือการวิพากษ์ โดยใช้แนวคิดวัตถุนิยมทางประวัติศาสตร์ศึกษา วิเคราะห์ปรากฏการณ์ทางจริยธรรมในวรรณกรรม โดยใช้สภาพแวดล้อมทางภววิสัยของประวัติศาสตร์ไปวิเคราะห์ ทำความเข้าใจ และอธิบายปรากฏการณ์ทางจริยธรรมต่าง ๆ ในวรรณกรรม หากมองย้อนกลับไปประวัติศาสตร์ กลับคืนสู่สภาพจริยธรรมทางภววิสัยในยุคนั้น จะเห็นได้ว่า การใช้แนวคิดทางจริยธรรมและมุมมองในชีวิตสมรสมาวิเคราะห์ เป็นทางเลือกที่เหมาะสมสำหรับอัตลักษณ์ทางจริยธรรม ไม่ใช่ความซื่อสัตย์ สำหรับสังคมในยุคนั้น การหย่าร้างหรือคบชู้ของสตรีสูงศักดิ์ เป็นเรื่องที่สังคมไม่อาจยอมรับได้อย่างที่ สุด วัยที่ต่างกันมากของนพพรและคุณหญิงกิริติก็เป็นอุปสรรคที่ไม่สามารถมองข้ามได้ ทางเลือกทางจริยธรรมของคุณหญิงกิริตินั้นเป็นความจำเป็นที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ และกลายเป็นเงื่อนไขสำคัญทางจริยธรรมที่เธอไม่สามารถคลายได้ “ฉันเป็นผู้โคจรตามพระอาทิตย์ ฉันเลือกไม่ได้ แต่พระอาทิตย์” พระอาทิตย์จากคำพูดนี้ของคุณหญิงกิริติหมายถึงท่านเจ้าคุณ สะท้อนให้เห็นถึงสภาวะทางจริยธรรมที่ไม่มีสิทธิ์เลือกตัดสินใจเองได้ “หากเราทั้งสองอยู่บนยอดเขาไม้ตาเกะไปตลอดชีวิต คำพูดของเธอนั้นถูกต้อง แต่ในความเป็นจริง อีกไม่นานเราก็ต้องกลับไปสู่สังคมข้างล่าง” การที่คุณหญิงกิริติยืนหยัดอัตลักษณ์

ทางจริยธรรมของตน สาเหตุสำคัญเป็นเพราะคุณธรรมในใจของเธอ เธอไม่ยอมทำร้ายท่านเจ้าคุณที่ดีต่อเธอ และไม่ยอมทำลายอนาคตของนพพร คุณหญิงกิริติปฏิเสศความรักที่รอคอยอย่างยาวนานมาถึง 35 ปี อย่างเฉียบขาด เธอฉลาดและมีความเข้าใจอย่างลึกซึ้งถึงอัตลักษณ์ทางจริยธรรมและสภาพแวดล้อมทางสังคม การตัดสินใจของคุณหญิงกิริติสะท้อนให้เห็นคุณธรรมในใจเธอและความเข้าใจเรื่องความรักอย่างแท้จริง นั่นก็คือ รักแท้คือการเสียสละ อุทิศตนแก่ผู้อื่น และความรับผิดชอบต่อจริยธรรม

ในความเป็นจริง คุณหญิงกิริติเป็นสตรีที่ซื่อสัตย์ กล้าเปิดเผยความจริงในใจอย่างแท้จริง ในขณะที่นพพรซื่อซึ้งยิ่งกว่า ขณะที่พูดคุยเรื่องทัศนคติเกี่ยวกับการชีวิตคู่ คุณหญิงกิริติบอกกับนพพรว่า การบอกความรู้สึกของตนอย่างตรงไปตรงมาไม่ใช่เรื่องน่าอับอาย เพราะความรักเป็นสิ่งที่สวยงามและสำคัญที่สุดในชีวิต แต่นพพรกลับคิดว่า ไม่อาจบอกใครเกี่ยวกับความรักที่มีต่อคุณหญิงกิริติได้ เพราะเธอเป็นภรรยาของเพื่อนพ่อ ฉะนั้น หากตีความจากมุมมองทางจริยธรรมเห็นได้ว่า ความรักของคุณหญิงกิริติและนพพรไม่ใช่โศกนาฏกรรม ความรัก แต่เป็นเพราะถูกกำหนดโดยกรอบทางจริยธรรมของสังคมในสมัยนั้น

เนื่องจากศรีบูรพาเขียนโดยให้ตัวละครเอกฝ่ายชายเป็นผู้เล่าเรื่อง **ข้างหลังภาพ** ทำให้งานวิจัยของนักวิชาการทั้งไทยและจีนมุ่งเน้นไปที่การวิเคราะห์ภาพลักษณ์ของตัวละครเอกฝ่ายหญิงคือคุณหญิงกิริติ แล้วมองข้ามการวิเคราะห์ภาพลักษณ์ของตัวละครเอกฝ่ายชายไป ผู้เขียนเห็นว่า นพพรเป็นตัวละครที่มีความซับซ้อนหลากหลายมิติ มุมมองด้านคุณธรรมของนพพรถูกนำเสนอขึ้นหลายครั้งในนวนิยาย เช่น เขาหวังจะได้รักกับคุณหญิงกิริติ และมีความคิดว่ารักแท้ไม่จำเป็นต้องถูกผูกมัดด้วยคุณธรรมหรือเหตุผล แต่อีกด้าน นพพรเองก็ยังสับสนกับความรักครั้งนี้ เขาไม่ได้คิดที่จะสานต่อ และไม่คิดที่จะแย่งคุณหญิงกิริติจากท่านเจ้าคุณมา ดังนั้นสามารถวิเคราะห์จุดเด่นของความรักที่นพพรมีต่อคุณหญิงกิริติได้ดังนี้

1. ความรักของนพพรที่มีต่อคุณหญิงกิริติเกิดจากสัญชาตญาณทางธรรมชาติของมนุษย์
2. ความรักของนพพรคิดถึงเพียงสิ่งปัจจุบันตรงหน้าที่เกิดขึ้น และพยายามหลีกเลี่ยงความรับผิดชอบทางจริยธรรม
3. ความรักของนพพรถือประโยชน์ของตนเป็นสำคัญ เขาเชื่อว่าความรักของเขาต้องได้รับความรักตอบ
4. ความรักของนพพรไร้ซึ่งความซื่อสัตย์ ขณะที่คุณหญิงกิริติไม่เคยปิดบังเรื่องราวของตนแม้กระทั่งอายุ แต่นพพรกลับปิดบังเรื่องคู่นั้น นพพรให้สัญญาว่าคุณหญิงกิริติว่าจะไม่ลืมเธอแต่กลับทำไม่ได้

หากตัวเลือกทางจริยธรรมสิ่งแรกของคุณหญิงกิริติคือการวางแผนเพื่อความสุขในชีวิตของเธอ ตัวเลือกทางจริยธรรมอันดับสองก็คือคนที่เธอรัก เธอตัดสินใจเลิกแสวงหาความรักเพื่ออนาคตของคนรักของเธอ เธอสละนพพร แต่ไม่ได้สละความรักที่มีต่อเขา และนั่นเป็นจุดเริ่มต้นของโศกนาฏกรรมในชีวิตรักของเธอ

2. ความเมินเฉยของมนุษย์ โศกนาฏกรรมทางจริยธรรมของชนชั้นกลาง

เนี่ยเงินแจกกล่าวว่า “ประเด็นความขัดแย้งทางจริยธรรมนั้น ยากที่จะเลือก เมื่อเลือกไปแล้วก็อาจนำไปสู่โศกนาฏกรรม” ทำให้คุณหญิงกิริติตกสู่พินธนาการทางจริยธรรม นั่นก็คือ อัตลักษณ์ทางจริยธรรมประการที่สาม สตรีหม้ายอันสูงศักดิ์

หลังจากที่คุณหญิงกิริติกลับไทย นพพรได้เรียนต่อที่ญี่ปุ่นจนจบและเข้าทำงานที่ธนาคารแห่งหนึ่ง นับตั้งแต่เป็นนักศึกษาต่างชาติที่ได้รับการศึกษาจากญี่ปุ่น จนเป็นบุคคลที่ถือว่าเป็นชนชั้นกลาง การวิเคราะห์ภาพลักษณ์ของตัวละครนพพร ควรคำนึงถึงสภาพสังคมในยุคนั้นด้วย ขณะนั้นประเทศไทยมีชื่อเรียกว่า สยาม มีระบบเศรษฐกิจที่รวมเข้ากับระบบทุนนิยมโลก ประเทศไทยเป็นแหล่งวัตถุดิบ แหล่งกระจายสินค้าและการลงทุนของประเทศทุนนิยม ประเทศไทยต้องพึ่งพาการค้าระหว่างประเทศที่ไม่เป็นธรรม และพัฒนามากขึ้นเรื่อย ๆ โดยไม่มีรากฐานทางอุตสาหกรรมของตนเอง อุตสาหกรรมในประเทศขาดแคลนเงินทุน และต้องพึ่งพาเงินทุนจากต่างชาติ จึงเกิดชนชั้นนายทุนขึ้น ขณะนั้นสาขาที่นพพรเรียนจบมากำลังเป็นที่ต้องการอย่างมาก ค่านิยมทางจริยธรรมของนพพรจึงเป็นจุดเด่นของลักษณะทางจริยธรรมของชนชั้นกลาง นั่นคือ หวังแต่เพียงผลประโยชน์ส่วนตัวและไม่แยแสผู้ใด นพพรไม่มีความศรัทธาในความรักอย่างมั่นคง เมื่อห่างจากคุณหญิงกิริติ จึงคิดถึงเธอน้อยลง ในปีที่สองเขาเขียนจดหมายถึงคุณหญิงเพียงสามฉบับ โดยให้เหตุผลกับตนเองว่า คุณหญิงกิริติไม่เคยแสดงออกกับเขาอย่างชัดเจน และเขาต้องการมุ่งเน้นในเส้นทางสายอาชีพการงาน นพพรค่อย ๆ ยอมรับอัตลักษณ์ทางจริยธรรมแบบใหม่ของตน นั่นคือทัศนคติทางจริยธรรมที่เป็นผลประโยชน์ของชนชั้นกลาง และเชื่อว่าความรักไม่ใช่เรื่องสำคัญในชีวิต

ครึ่งปีต่อมา เมื่อคุณหญิงกิริติแจ้งให้นพพรทราบว่าท่านเจ้าคุณเสียชีวิตไปแล้ว นพพรไม่แยแสแต่อย่างใด หกปีต่อมาเขาเดินทางกลับไทย โดยได้รับการต้อนรับอย่างอบอุ่นจากครอบครัวและคู่นั้น นพพรรู้สึกพอใจกับอัตลักษณ์ทางจริยธรรมแบบใหม่ที่ได้รับความสุขในชีวิตของนพพร ณ ตอนนั้นไม่เกี่ยวข้องกับความรักแล้ว มีเพียงสถานะทางสังคมและอาชีพเท่านั้น เมื่อท่านเจ้าคุณเจ็บป่วย อัตลักษณ์ทางจริยธรรมของคุณหญิงกิริติก็เปลี่ยนไป แม้จะรู้สึกถึงความเย็นชาของนพพร แต่อัตลักษณ์ทางจริยธรรมรูปแบบใหม่ทำให้เธอแอบฝันและปฏิเสธคำขอแต่งงานของผู้อื่น เมื่อทราบว่านพพรกลับเมืองไทย ก็ได้จุดประกายความหวังในใจเธอเงียบ ๆ เมื่อได้พบกันอีกครั้ง เธอตั้งใจสมมุติที่เคยพบกันครั้งแรก เธอไม่ได้หวังเพียงการสารภาพความในใจกับนพพรเท่านั้น หากยังปรารถนาความหลงใหลจากเขาด้วย แต่สิ่งที่เธอได้พบคือความเย็นชา ความงามของเธอยังคงอยู่เท่าความที่นพพรเห็นว่าเหมาะสมคือคู่นั้นที่บิดาเลือกไว้ให้ การพบกันอีกครั้งจึงแฝงความเศร้าที่คุณหญิงกิริติไม่อาจทำใจให้ยอมรับได้ โศกนาฏกรรมความรักครั้งนี้เกิดจากระยะห่างของจิตใจ ไม่ใช่ระยะทาง ทัศนคติด้านความรักของคุณหญิงกิริติคือหนึ่งเดียวในชีวิต แต่กลับพบการทรยศต่อคำสัญญาของนพพรในหกปีต่อมา เธอจึงยอมรับไม่ได้และล้มป่วยหลังจากที่นพพรหมั้น ก่อนจากโลกนี้ไป คุณหญิงกิริติได้มอบภาพวาดเป็นของขวัญวันแต่งงานสำหรับนพพร ภาพวาดวิวนบนเขามิตาเกะทำให้นพพรเข้าถึงจิตใจของเธอได้ในที่สุด

การเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ทางจริยธรรมทั้งสามประการ ทำให้คุณหญิงกิริติตกสู่ภาวะวิกฤตทางจิตใจ ก่อให้เกิดโศกนาฏกรรมในชีวิตถึงสามครา และครั้งสุดท้ายเป็นจุดจบในชีวิตเธอ คุณหญิงกิริติพบว่า จริยธรรมทางความรักที่เธอยึดมีความขัดแย้งกับสภาพความจริงของสังคมในเวลานั้น ความรักที่เธอตามหาจะไม่มีทางเป็นจริง แม้เธอจะมีสิทธิ์ในความรักนั้น ก็ไม่สามารถละทิ้งศรัทธาในจริยธรรมแห่งความงามและความรักได้ จึงเลือกได้เพียงความตาย ความขัดแย้งทางจริยธรรมเป็นพื้นฐานนำไปสู่โศกนาฏกรรม ชีวิตของเธอคือเหยื่อแห่งจริยธรรมของชนชั้นสูงในระบบศักดินาและชนชั้นกลางรุ่นใหม่

ในวาระสุดท้ายแห่งชีวิต คุณหญิงกิริติขopakกาและกระดาศเพื่อเขียนว่า “ฉันตายโดยปราศจากคนที่รักฉัน แต่ฉันก็ภูมิใจว่า ฉันมีคนที่คุณรัก” ซึ่งนักวิชาการหลายท่านได้วิเคราะห์ว่า ประโยคนี้เป็นชัยชนะทางจิตวิญญาณของเธอ สะท้อนความคิดระบอบศักดินาเก่า ที่ไม่กล้าเผชิญความจริง ยินยอมจะอยู่ในโลกอดีต แต่หากวิเคราะห์จากการแสวงหาความรักตลอดชีวิตของคุณหญิงกิริติ ประโยคนี้สะท้อนถึงศรัทธาในความรักและอุดมคติทางจริยธรรมของเธอ แม้นพพรไม่ได้เสนาหาเธออีกแล้ว เธอก็ไม่สนใจเรื่องความพ่ายแพ้ หากยืนหยัดต่อจิตวิญญาณแห่งความรักที่มั่นคง การปกป้องความรักในใจเป็นสิ่งเดียวที่ทำให้คุณหญิงกิริติพอใจและมีความสุข เมื่อเผชิญกับโศกนาฏกรรมก็ไม่เคียดแค้น ผู้เขียนยกย่องความรักของคุณหญิงกิริติ และต้องการเปิดเผยรากฐานทางสังคมที่ทำให้เกิดโศกนาฏกรรมของบุคคล โศกนาฏกรรมความรักไม่ได้เกิดขึ้นเฉพาะกับคุณหญิงกิริติเท่านั้น นพพรได้เข้าถึงจิตใจของคุณหญิงกิริติในท้ายที่สุด อีกไม่นานก็ต้องปรับตัวกับชีวิตสมรสที่ปราศจากความรัก ความร่ำรวยของนพพรไม่ช่วยให้เขามีความสุขกับความรักได้ เพราะต้องดำเนินชีวิตเหมือนนักแสดง ที่เก็บงำความรักที่มีต่อคุณหญิงกิริติ ไม่ให้ภรรยารับรู้ได้ ดังที่นวนิยายบรรยายถึงภาพวาดที่คุณหญิงกิริติได้มอบให้นพพรไม่กล้าแขวนให้ใครเห็น นี่อาจเป็นจุดเริ่มต้นแห่งโศกนาฏกรรมรักของนพพร เหมือนกับภาพวาดที่เป็นตัวแทนความทรงจำ แม้คุณหญิงกิริติจะละโลกนี้ไปแล้ว ก็ยังมีคนที่เธอเคยรัก แต่นพพรกลับสูญเสียคนที่รักเขา และอาจไม่เข้าใจความหมายของความรักอีกเลย กรอบทางจริยธรรมของชนชั้นกลางได้ฝังความสุขอันแท้จริงของนพพรไว้ด้วย

3. ความจริงของมนุษย์ การสอนจริยธรรม และการร้องขอทางจริยธรรมใน “ข้างหลังภาพ”

เนี่ยเงินจากกล่าววว่า “จุดประสงค์ของการเกิดวรรณกรรม คือ ความต้องการแสดงออกทางจริยธรรม หน้าที่ของวรรณกรรมคือการสอน” ศรีบูรพาบรรยายผ่านโศกนาฏกรรมในชีวิตของคุณหญิงกิริติ จึงยกภาพลักษณ์ของคุณหญิงกิริติ ให้กลายเป็นภาพลักษณ์ทางศิลปะอันงดงาม ผู้เขียนรู้สึกเห็นใจคุณหญิงกิริติอย่างสุดซึ้ง การร้องขอทางจริยธรรมสะท้อนผ่านตัวตนของเธออย่างเด่นชัด เพื่อยืนยันความดีและความงามของมนุษย์ เคารพทัศนคติเรื่องการแต่งงานและความรัก ซึ่งชมการแสวงหาความงามและความรักอย่างไม่หยุดยั้ง เพื่อชี้ให้เห็นว่า ความรักเป็นพื้นฐานสำคัญในชีวิตสมรส อย่างไรก็ตาม เนื่องจากความรักถูกกำหนดด้วยสังคม เชื่อมโยงกับคุณค่าและมาตรฐานทางจริยธรรมในสมัยนั้น ทัศนคติทางจริยธรรมของความรักแบบนี้ขัดแย้งกับค่านิยมในเวลานั้น จึงกลายเป็นเพียงโศกนาฏกรรมเท่านั้น จุดเด่นในการสอนจริยธรรมของงานประพันธ์นี้ คือ การวิพากษ์วิจารณ์การกดขี่มนุษย์ การลดทอนความสุขเรื่องชีวิตแต่งงานและความรักในระบอบศักดินา รวมทั้งการลดความเห็นแก่ตัวและความอ่อนแอในชีวิตแต่งงานภายใต้ค่านิยมของสังคมสมัยใหม่

เนี่ยเงินจากกล่าววว่า “วรรณกรรมจะเป็นอมตะหรือไม่ ถูกกำหนดโดยคุณค่าทางจริยธรรม” นวนิยายเรื่อง **ข้างหลังภาพ** ได้สอดแทรกจริยธรรมทั้งเชิงลึกและเชิงกว้างอย่างไม่ต้องสงสัย และนี่คือคุณค่าสำคัญของ **ข้างหลังภาพ**

ทัศนคติทางการเมืองและจริยธรรมเป็นสิ่งที่แยกจากกันไม่ได้ ศรีบูรพาได้สะท้อนทัศนคติทางการเมืองเช่นกัน หากดูช่วงเวลาประพันธ์นวนิยายในปี พ.ศ. 2480 เห็นได้ชัดเจนว่า พ.ศ. 2475 เกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ เป็นระบอบประชาธิปไตย ผลของการ

เปลี่ยนแปลงนี้ทำให้อำนาจของกษัตริย์และชนชั้นสูงของไทยลดลง แต่เนื่องจากชนชั้นกลางยังไม่เข้มแข็งพอ จึงปฏิวัติไม่สำเร็จและทำให้ชนชั้นศักดินากลับฟื้นอำนาจขึ้นอีก เงินกลายเป็นสัญลักษณ์สำคัญทางสังคม ประชาชนไม่ได้สนับสนุนการปฏิวัติ ศรีบูรพารู้สึกผิดหวังกับการพ่ายแพ้ของชนชั้นกลาง ในผลงานช่วงต้นของ ศรีบูรพา ตัวละครมีลักษณะเรียบง่าย เขาอธิบายสภาพสังคมแบบผิวเผิน ในเวลาต่อมา งานเขียนของเขาค่อย ๆ สะท้อนให้เห็นการปฏิเสธคุณค่าทางจริยธรรมของระบอบศักดินา และความโหยหาอิสรภาพของชนชั้นกลาง ในนวนิยายเรื่อง **ข้างหลังภาพ** ศรีบูรพา กล่าวแสดงทัศนคติที่คัดค้านคุณค่าทางจริยธรรมของชนชั้นกลาง เป็นสัญลักษณ์ถึงผลงานทางวรรณกรรมชั้นสูงสุดในศิลปะและแนวคิด

พ.ศ. 2490 ศรีบูรพาได้ศึกษาลัทธิมาร์กซิสต์ของนักปรัชญาชาวเยอรมันสมัยคริสต์ศตวรรษที่ 19 คาร์ล มาร์ก และฟรีดริช เองเงิลส์ วิเคราะห์สังคมและเศรษฐกิจโดยวิพากษ์ทุนนิยมผ่านกระบวนการชุดรีด วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างชนชั้นและความขัดแย้งทางสังคม ในปี พ.ศ. 2493 เขาเขียนงานเรื่อง **แลไปข้างหน้า** ต่อมา ในปี พ.ศ. 2495 ศรีบูรพาถูกคุมขังในฐานะนักโทษทางการเมืองเป็นเวลา 5 ปี

พ.ศ. 2501 ศรีบูรพาได้รับเชิญไปเยือนสาธารณรัฐประชาชนจีนในฐานะหัวหน้าคณะวัฒนธรรมไทย ระหว่างนั้น จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก่อการรัฐประหารในประเทศไทย ศรีบูรพาจึงขอลี้ภัยอยู่ในจีน และมีคุณูปการต่อความสัมพันธ์ไทย-จีนเป็นอย่างมาก ศรีบูรพาถึงแก่กรรม ณ กรุงปักกิ่ง สาธารณรัฐประชาชนจีน เมื่อวันที่ 16 มิถุนายน พ.ศ. 2517 ศรีบูรพาเป็นหยดที่จะไม่ก้มหัวให้กับเงินตราและอำนาจอันไม่ชอบธรรม มาตลอดทั้งชีวิต หากแต่สร้างสรรค์ผลงานด้านการเขียนเพื่อประชาชน และนี่คือจริยธรรมทางศิลปะของเขา